17/12/2020

Држава и Црква: Неопходност новог разумијевања мултиконфесионалности

Пише: ђакон Павле Божовић

Црна Гора – друштво међусобног неразумијевања

Црна Гора има дугу традицију креирања слике о себи која није подударна са реалношћу. Од (само)прокламованог чојства и јунаштва наших предака, које је Марко Миљанов налазио само у Примјерима до флоскула савремених политичара оличених у дивинизацији државе – Црногорци имају дугу традицију самообмане. Тај феномен је и формално уобличен приликом писања Устава Црне Горе. Готово да нема ни једне особине коју највиши правни акт даје нашој „демократској и еколошкој“ држави „социјалне правде“ коју није веома лако довести у питање.
У том смислу, Црна Гора нарочито настоји да се свијету, али и себи, представи као оаза мултикултуралности и нарочито мултиконфесионалности у увијек турбулентном региону. Мултиконфесионалност се овдје не посматра у чисто чињеничном и дескриптивном смислу ради описивања социјалне

структуре, већ као правни и вриједносни идеал за чије остварење држава брине кроз бројне прописе и образовни систем. Мултуконфесионалним друштвом сматра се оно које је остварило склад, разумијевање и међусобно прихватање припадника различитих вјера и конфесија. Постизање тог идеала је једна од ријетких тачака сагласности у нашем расплућеном друштву.

Потпуни крах свих настојања државе да успостави мултиконфесионално друштво је евидентан. Доношењем Закона о слободи вјероисповијести и изласком Цркве у јавну сферу изражени су сви недостаци наше „мултиконфесионалности“. Видјело се потпуно неразумијевање бројних феномена – прије свега Литија као мирног и молитвеног израза политичког протеста. Неразумијевање се наставља и по демократској смјени која је на мјеста управљања довела људе који се не либе да дјелатно пројаве своју религиозност. Свака таква манифестација права на слободу вјероисповијести код атеистичке опозиције изазива бурне реакције. Они оптужују Цркву да управља друштвом иза кулиса што доводи до стигматизације огромног броја вјерника и ескалације неразумијевања међу грађанима по линији вјероисповиједања.

Оваква друштвена реалност позива на поновно осмишљавање овог идеала за чије је остварење постигнут (у нашем друштву веома риједак) консензус. Заиста, историја је Црну Гору научила да је поштовање и разумијевање другог и другачијег једини начин опстанка на овом простору судара цивилизација.

Хотел или заједнички дом

Један од чиниоца евентуално погрешних претпоставки за остваривање овог заједничког циља јесте упорно инсистирање на раздвајању јавне сфере која укључује све чињенице које имају политички значај и приватне сфере живота сваког грађанина у чијем се оквиру налази његово вјероисповиједање.

Како би лакше размумјели идеју оваквог уређења социјалних односа у мултиконфесионалном друштву можемо се послужити илустрацијом британско-јеврејског мислиоца Џонатана Сакса изнијетог у тексту „Дом који градимо заједно“. Он сматра да мултикултурално друштво не може да успије јер је савремено друштво организовано по принципу хотела са јасном дистинкцијом између заједничких и засебних просторија. Држава, која је представљена као хотел, позива грађане да уз плаћање рачуна тј. пореза бораве у својој соби. Управа хотела им за узврат обезбјеђује слободу да у њој раде шта год желе (док год бука не ремети остале госте), а нуди и остале

могућности room service-а.

Проблеми оваквог уређења друштва су евидентни – нико хотел не доживљава као свој дом, сви гости гледају да за што мање новца од хотела добију што више услуга. Боравак у хотелу неколико дана обично је пријатно искуство, али ако неко треба у њему да проведе цио живот родиће се дубока фрустрација, чак и мржња према простору у коме одсиједа. То једноставно није његов дом. Последица таквог осјећаја је немогућност изграђивања заједништва – гости у хотелу нису заједница. Сакс изводи закључак – систем који је замислио да изврши интеграцију различитости довео је до друштвене сегрегације.

Црна Гора као друштво са више вјероисповиједања, чија се традиција мјери вјековима, може послужити као парадигма погрешности оваквог приступа. Обновљена црногорска држава је апсолутни приоретет ставила на уређењу неконфесионалног друштва по моделу безличног хотелског лобија. Такав заједнички простор нема никакве везе са идентитетом људи који бораве у њему. Стално истичићи мултиконфесионалност нашег друштва, доскорашњи управиници „нашег хотела“ свјесно или несвјесно само су маскирали суштинску антиконфесионалност црногорског политичког и правног система. Суштинске вриједности појединачних конфесионалних идентетита систематски су сузбијане или најбољем случају само симболички представљане – попут мноштва декоративних државних заставица које се често налазе на рецепцијама хотела.

Поменути Сакс даје предлог да се умјесто друштва као хотела гради друштво као заједнички дом у чијој би градњи учествовали сви са својим даровима и различитостима. У току градње, људи се упознају и прихватају не бивајући странци једни другима.

Уставна деперсонализација – увод у дискриминацију

Црногорско друштво није грађено на овај начин. Однос државе према вјерским заједницама се огледао нултом толеранцијом на било какав уплив Цркве у јавни живот, одсуством вјерске наставе из образовног система, отвореном коришћењу негативног дискурса када се говори о вјерујућим људима и вјерским заједницама и сл. Од самог почетка изградња правног система независне Црне Горе било је уочљиво да ће се држава под изговором неутралности, све више дистанцирати од Цркава и вјерских заједница што је постало видљиво приликом промјене Устава Црне Горе.

Писци највишег правног акта на пољу односа према вјероисповијести грађана направили су мале, али симптоматичне и знаковите измјене. Наиме, у Уставу из 1992. године у Члану 11 стоји:

Православна црква, Исламска вјерска заједница, Римокатоличка црква и друге вјероисповијести су одвојене од државе.

Вјероисповијести су равноправне и слободне у вршењу вјерских обреда и вјерских послова.

Вјероисповијести самостално уређују своју унутрашњу организацију и вјерске послове, у границама правног поретка.

Држава материјално помаже вјероисповијести.

У важећем Уставу из 2006. године Члан 14. прописује

Вјерске заједнице одвојене су од државе.

Вјерске заједнице су равноправне и слободне у вршењу вјерских обреда и вјерских послова.

Разлике које су направљене у периоду од 14 година јасно илуструју нови правац односа између Цркве и државе који је тадашња власт планирала успоставити.

Већ сами назив цитираних чланови који је из „Вјероисповијести“ промијењен у „Одвојеност вјерских заједница од државе“ показује промјену односа државе према вјерским заједницама. Традиционалне цркве и вјерске заједнице у Уставу из 1992. године именоване, препознајући их на тај начин као важан чинилац идентитета грађана, док нови уставописци нису сматрали за сходно да оне вјере које имају вјековно трајање на овим просторима буду набројане.

Такође није настављена идеја позитивног квалификовања утицаја вјерских заједница на грађане кроз став „Држава материјално помаже вјероисповијести.“ који није нашао своје мјесто у уставу из 2006. године.

Није неосновано посумњати да су планови за грубо мијешање у унутрашњу огранизацију Цркава и вјерских заједница које прописује актуелни дискриминаторни Закон о слободи вјероисповијести или увјерења и правном положају вјерских заједница сковани већ 2006. године. Ту тезу би могла

потврдити чињеница да је приликом писања новог Устава (не)намјерно избрисан став „Вјероисповијести самостално уређују своју унутрашњу организацију и вјерске послове, у границама правног поретка“.

Захваљујући оваквом односу према традиционалним вјероисповијестима, вјерници се налазе у неповољном положају. Грађани се осјећају угрожено и дискриминисано због премалог друштвеног поштовања њиховог вјерског убјеђења. Да такава осјећај није био без основа показао је садржај Закона који ће ових дана, ако Бог да, бити и формално промијењен у црногорском парламенту.

Политика признавања умјесто политике неутралности

Нови Закон и друштво у цјелини треба да уважи суштинску потребу свих грађана за јавним признањем њихове вјероисповијести или убјеђења. Закон треба да буде основ као афирмацију једнаког достојанства свих грађана пред државом и њеним институцијама. Тај циљ се промјене прописа који уређују ову област, али и радећи у оквиру образовања кроз вјерску наставу која би ученика водила ка разумијевања и признавању вриједности своје или различитих вјере или убјеђења.

Тако би од политике прокламоване мултиконфесионалнсоти дошли до „политике признања“. Овај термин први уводи амерички теоретичар права Чарлс Тејлор о чему читамо у савременом додатку ненадмашне „Историје филозофије права“ Гвида Фасоа који потписује приређивач новог издања књиге италијанска професорица Карла Фарали.

Држава никако не би требало да буде неутрална у односу према конфесијама. Она би требало да се постави промотер свих различитих вриједности које њени грађани сматрају важним и позитивним. Ове вриједности држава не треба да промовише индивидуално и одвојено од вјерских заједница већ у међусобној сарадњи. Држава и цркве и вјерске заједнице у садејству могу дати значај, признање и валидацију овим вриједности пред лицем грађана свих вјероисповијесети и убјеђења.

Аутор је дипломирани правник

Митрополит црногорско-примо
mitropolija.com